

Bizi Çok Bilmek Mahvediyor

Geçtiğimiz programda ahirete imanın hayatımıza yansımaları üzerine değerlendirmeler yapmıştık. Bu geniş bir konu tabii ki ve üzerinde durulabilecek birçok başlık var. Her birinin de iman eden insanlar tarafından kavranması önem arz ediyor.

Sohbetimizi daha çok iman esaslarının hayatımıza etkileri çerçevesinde yürütmeye çalışıyoruz. Dirilme, mahşer, amel defteri gibi diğer konular da ayrı ayrı araştırılması gereken hususlar ama biz pratiğe yöneliyoruz daha çok. Sorularımız da o çerçeveye inhisar ediyor.

Bugün yine bu çerçevede bir konuşma yapalım diye düşünüyorum hocam.

Ahiret konusunu konuşurken dünyevîleşme üzerinde de durmak gerekiyor. Sekülerizasyon-laikleşme deniyor. Modern dünyada da bunun ve dünyevîleşmenin Müslüman'ın hayatını etkilediği konuşulur. Dünyevîleşme, Kur'an'da karşılığı olan bir şey midir? Nedir bu dünyevîleşme ve Müslüman'a nasıl yansır?

Bir örnekleme yapalım: İstanbul'la Ankara arası dört saat. Bu dört saatlik yolu 90 kilometre yapan araçla beş saatte gidiyor bir insan. Bir insan on beş saattir yola çıkmış ve arabası da sağlam; ama Ankara'ya ulaşmamış. Ne olabilir? Her mola yerinde durup eğleniyordur. İnsan her mola yerinde durursa yirmi günde de gidemez Ankara'ya. Ankara onun için hayal olarak kalır.

Rabbimizin ahiret olarak önümüze koyduğu hedef, dünyanın değil ahiretin adamı olarak yaşayabilmemiz dünyayla ilişkimizi tamamen kesmemizi gerektirmiyor. Bir yolcunun Ankara'ya giderken benzin ya da abdest ihtiyacı, bir çay içmek için istasyonlardan birine uğraması gibi bağlantımız olması gerekiyor dünyayla. Aksi takdirde ahiret, hedef olarak belli bir mesafede ve belli bir zamanla ulaşılabilecek olduğu hâlde bizim için hayaldir.

Hadis-i şerifi hatırlarsınız; “bir ağacın altında gölgelenen yolcu gibi” tarif ediyor dünyadaki hâlini. Rabbimiz, ahiret diye bir hedef koymuş ama kimin ne kadarda geleceğini ve kimin gelip gelemeyeceğini, realiteyle hayal arasındaki farkı ölçmek için de pek çok istasyon koymuştur araya. O istasyonlarda yanan ışıklı reklamlar da var. Allah'ın kimi kulları bu istasyonlara takılmayıp bir solukta gittiler ahirete, reklamlara aldanmadılar. Kimi bir abdest ihtiyacı için uğradı. Kimi bir uğradı ki istasyona, bir daha çıkmadı oradan.

Biz de müminler olarak evvela bu mantığı anlamalıyız. Ahiret bir gaye ve oraya iyi bir şekilde gitmemiz lazım.

Dünyada kalış, yalnızca bir zamansal kalış değil çünkü bu zamanı herkes mecburen kat ediyor. Ama bu kalışı anlamlı kılmak...

Tevbe suresinde bir ayet, bu manayı zihnimize çok iyi yerleştiriyor: “Ey iman edenler, size ne oluyor ki ‘Haydi Allah yolunda olun’ dendiğinde yere çakıldınız?” Yere çakılmak: Yani mesafe kat edememek. Bu ifadenin niye kullanıldığını düşünebiliriz. Ayetin devamı bunu açıklıyor: “Siz dünya hayatından mı memnunsunuz?”

İnsanın ahiret yolculuğunda başına gelebilecek en büyük sıkıntı, dünya cazibesine takılıp kalmasıdır. Bu cazibe kimimiz için arazi, kimimiz için eş-çocuk sevgisi, kimimiz için siyaset, kimimiz için paradır. Şeytanda her kafaya göre külâh vardır; şehveti yüksek olana şehvetten, para sevene paradan tuzak kurar. Onun her hâlükârda vazifesi, bizi ‘çakılıp kalmış’ hâle getirmektir. Allah ise hızımızın hiç kesilmemesini hatta git gide artan bir hızla ahirete yaklaşmamızı istiyor. Bir insan ne kadar iyi Müslümandır? Ne kadar ahiret derdi varsa o kadar.

İnsanın ahiret derdi tempo düşürdükçe bundan namaz etkilenir, ailevî ilişkiler etkilenir, hatta konuşma ahlakı bile etkilenir. Çünkü yarın her kelimenin tek tek hesabını vereceğime iman edersem dikkatli konuşurum. Hesapsızken niye dikkatli konuşayım ki, aç ağzını yum gözünü o zaman. Ahiret endişesi iki türlüdür: Cennet umudu ve cehennem korkusu. Cennet umudu yer yer cehennem korkusundan daha etkilidir. Öyle de olmalıdır.

Mesela bir mümin, 'cehennemde yanarım' diye haramlardan birine bulaşmadığı kadar, 'yarın sevgili Peygamberimle baş başa olacağım ve cennet ırmaklarının şırıltılarını dinleyeceğim' diye de umutla heyecanlanmalı.

Zamanımız insanında cennet-cehennem hassasiyetinin sahabede olduğu kadar diri olmadığı değerlendirilmesine katılır mısınız?

Sahabedeki sabah namazı arzusu, cennet-cehennemi yansıtıyordu onlarda. Bizdeki soğukluk da cennet-cehennemin oranını yansıtıyor. Bu çok doğal. Cenneti-cehennemi, 'er geç ölüyorsun ve başına geliyor, yapacak bir şey yok' diye düşünmek başka; 'zaten cennet için olmalıyım' diye düşünebilmek başka.

Ashab-ı kiram ve ondan sonraki -biz ve bizden sonrakiler dâhil- nesiller arasındaki en büyük sorun, Allah'a imandan kaynaklanır. Biz Allah'ı iman ederek kabul ediyoruz, sahabe de etmiş. Fakat biz, 'Kur'an indiren Allah' diye düşünüyoruz ama Efendimiz aleyhisselam, 'şah damarınızdan daha yakın' diye tarif ediyordu Allah'ı, ashab-ı kirama. Burada çok büyük fark var ve bunu herhangi bir Müslüman olarak biz, akide kitaplarımızı açıp Allah'a imanla ilgili konuları okusak bir de Enes ibni Malik'ten bize Allah'a imanı anlatmasını istesek; çok iyi biliyorum ki benim bildiğim onda birini bilemez Enes ibni Malik.

Bir sözünü hatırlıyorum; "sizin lâilâheillallah demenizden başka sahabeye benzeyen bir yanınız yok."

Kaldı ki bunu kendinden elli sene sonraki nesle söylüyor. Bugünkü nesle söyleyecek bir şeyi de yok. **Biz çok felsefe biliyoruz, bizim meselemiz bu. Sahabeye, "Allah seni yakacak" desen kolunu tutardı hemen, aman yanıyor mu diye. Ama bizden birine desen, "Yani bu yakış nasıl olacak..." diye sorulara başlıyor. Bildiğimiz batırdı bizi. Çok biliyoruz.**

Yine sahabeye ait bir söz: Siz Kur'an ayetlerini ve cehennem tehditlerini dinlediğinizde burnunuzdaki bir sinek vızıltısı gibi hissediyorsunuz. Ama sahabi dinlediğinde, üzerinde duran kayanın başına yıkılacağını zannediyordu. Çok önemli farklar bunlar.

Bu bilgi farkı bizim için böyle bir noktaya gelmeyi kaçınılmaz mı kılıyor?

Bir defa geldik bu noktaya. Artık yapacak bir şey yok. Hayat böyle. Ama bu felsefeye girildikçe -ki gitgide büyüyor- problem de büyüyor. Mesela bana soru soruluyor, şöyle başlıyorlar; "internette aradım hocam ama bulamadım, bu konuyu nasıl cevaplandıracaksınız..." Zannedersin ki Levh-i Mahfuz'da aramış! İnternet nedir ki; bilgi çöplüğü. Ama dikkat ederseniz ev hanımından cami görevlisine kadar herkes, bilen bilmeyenin konuştuğu bir çöplükten başka şey olmayan yer için bilgi kaynağı muamelesi yapıyor. Ondan sonra da ashab-ı kiram düzeyinde iman arıyoruz.

Allah'a imanımızda bir sorun var ve bu da bizi Allah'la buluşturan Kur'an'ımıza felsefe penceresinden bakışımız sebebiyledir. Mesela bir Müslüman'ın, herhangi bir hükümlerle ilgili "Acaba bunun başka bir anlamı var mı?" diye sorması düşünülemez; ama soruyoruz. Hatta biz, 'mantık olarak bizi ikna edebilecek olan şeye' tefsir ediyoruz. Yeni bir tefsir arayan, Rabbimin ne buyurduğunu anlayayım, iyi bir Türkçe'yle yazılmış olsun diye aramıyor; çağdaş mantıkla izah edilmişini arıyor. Eğer Allah'ın kitabı 'çağdaş mantıkla' izah edilirse o, Enes ibni Malik'i veya Ebu Bekir radiyallahu anhi ihya etmiş kitap

olmaz. Bütün çağların Kur'an-ı Kerim'e doğru akması gerekirken Kur'an'ı çağın şu düzeyine bu düzeyine indiremeyiz –tercümeyi kastetmiyoruz.

Kendimiz bir norm koyuyoruz ve Allah'tan gelen bilgiyi onun içine nasıl sığdırabiliriz diye bakıyoruz.

Buradan çok üzücü bir noktaya geliyoruz: Teslimiyet sorunu. Allah Teâlâ'yı ashab-ı kiram gibi berrak şekilde değil de bir sürü felsefeden süzerek anlamaya çalışıyoruz. Fahreddin Razî'nin, Allah'ın varlığına dair bin belge bulabileceği söylenince yaşlı bir kadın, "onun bin şüphesi olmasa bin belge aramazdı" demiş. Çünkü kadın için böyle bir dert yok; Allah'a iman ettim ve bitti.

İlahiyat fakültesinden mezun bir grup genç, yakın zamanda ziyaretime geldiler. Dediler ki, "hocam, biz mesleğe atılacağız, senin gibi nasıl hoca oluruz?" Onlara evvela beni değil Ebu Hanife'yi örnek almalarını söyledim. Kaç yıl okuduklarını sordum fakülteyi; hazırlıkla birlikte beş yıl sürmüş. Bu beş yıl içinde, sabah namazına kalkmanın heyecanını anlatan, kalkmayanın gününü mahvedeceğini söyleyen bir saatlik konuşma hiç dinlediniz mi, diye sordum. Birbirlerine baktılar ve böyle bir şeyi hatırlamadıklarını söylediler.

Peki faizli dünya ile faizsiz dünyanın var olduğunu, bizim faizsiz dünya için mücadele ettiğimizi anlatan bir brifing aldınız mı, diye sordum. Biri dedi ki, bir hocamız Seyyid Kutub'un tefsirinden örnek verirken "bilhassa faiz ayetleri çok güzeldir" demişti, onu hatırlıyorum. Faizle ilgili özel bir ders almamışlar.

Peki bir gün fakültenin bahçesinde hocalarınızdan biri gelip "Çocuklar, siz âlim olacaksınız, kantinin önünde kızılı-erkekli bu manzara iyi değil, biz başka bir toplumun insanlarıyız, her ne kadar fakültede hürriyet varsa da siz Allah'tan korkun" dedi mi, diye sordum. Bu da olmamış.

Onlara şunu söyledim: Bakın gençler, siz sabah namazı heyecanı almamışsınız. Ekonominin bizim niye olamayacağına dair özü almamışsınız. Ahlsız âlimin işe yaramayacağı bilgisini almamışsınız. Siz müminlerin önüne geçseniz zaten müminler arkaya atar sizi. Bir farkınız olmaz ve önder olamazsınız. Bütün imtihanlardan önce gidin, bir âlimin dizi dibine oturun ve bir sene boyunca baştan sona ilmihâl-tasavvuf kitabı okutsun size ve sonra da istediğiniz yere gidin; en dinsiz topluma bile gitseniz sizi Allah korur.

Çünkü siz din felsefesi biliyorsunuz. Din üzerinden ahkâm kesme, dini konuşma, Allah'a ve Peygamber'e ait dini yorumlama hakkını dört sene boyunca her gün birkaç saat ders görerek kendinizde görüyorsunuz. Devlet size verdiği belgeyle "sen din hakkında istediğin kadar konuş" diyebilir ama müminlerin vicdanı sizi hiçbir zaman kabul etmeyecek.

Bunu neye örneklendirmek istiyorum: Evet, ciddi şekilde ilim imkânımız var, tek tuşla dünya önümüzde açılıyor; ama sabah namazı heyecanı diye bir dert yok. Öbür taraftan mümin ekonomiyle mümin olmayan ekonomiyi kırmızı çizgilerle ayıran şeyler hakkında bir heyecan yok...

Buradaki en kritik husus nedir hocam?

Bizim zaaf noktamız, bilgimizin namaz gibi ibadet için olmayışındır. Bilgi diploma ve iş için oldu. Hâlbuki niye namaz kılıyorsam aynı ruhla ilim elde etmem gerekiyordu. Kudüs benim için neyi yansıtıyorsa bir ilmihâlden sözgelimi abdest bölümünü okumam da onu yansıtır; çünkü ikisi de Allah'a ulaştıracak beni. Bu mantığı yakalamadıkça zorlanacak ve felsefe için, tez hazırlayıp birbirimize galip çıkmak için ilim öğreneceğiz demektir.

Avamın önünde, televizyonda tartışan iki hoca efendi düşünün. Kendileri tam on sene tez hazırlamak için uğraşmışlar ve on satır okumamak için bir konuyu tartışıyorlar, üstelik o insanlara kıyamete kadar lazım olacak bir konu da değil.

Değil ve kafa karıştırıyor maalesef.

Bir yerde konuşma yapacağım. Dediler ki, benden önce orada “çok değerli ve büyük bir âlim gelip konuşmuş.” Kim olduğunu söylemediler ama “çok büyük âlim”miş. Nerden anladınız, dedim. “Hiç anlamadığımız şeyler söyledi hocam!” dediler. Ama konu neymiş, biliyor musunuz üstadım: Allah Teâlâ’nın sözünü ettiği Âdem bizim bildiğimiz Âdem mi, cennet bildiğimiz cennet mi yoksa bir köşk bahçesi miydi... bir saat bunları konuşmuş ve insanların kafası karışmış.

Bu çok abes bir hareket. İşte böyle şeyler yarın belki de bizi mümin olduğumuz hâlde Allah’ın zatiyla ilgili şeyleri konuşmaya bile sevk edebilir. Ve içimizde olması gereken Allah heyecanını kaybedeceğiz. O heyecan giderse melek de gider ahirete iman da ve faiz de serbest o zaman zaten...

Resûlullah Efendimiz, ‘ahiret müflisi’ni nasıl tanımlıyor ve nasıl bir hayat yaşayacağız şimdi ki Allah’ın huzurunda savunulabilir olsun?

Müflis, sermayeyi kaybetmiş olmak demek. Bir tüccarın dükkânı var; bir gün malının ve kasasında parasının bittiğini düşünün; buna iflas eden-müflis deniyor. Müflis olmak, eli boş olmak demek. Ahirette müflis olmak da ahirette geçerli akçeyi kaybetmiş olmaktır. Burada iki türlü iflas söz konusu: Bir tam iflas var; sıfır sermaye. Bu bir insanın -Allah’a sığınırız- ahirete imansız gitmesi demektir. İman esasları dediğimiz şeyi bir nedenle kaybeden birinin, ahirette değil sermaye, adı bile yok. “Keşke toprak olaydım da bugünü görmeyeydim!” diyecek ama toprak olma şansı da yok. Helak olma şansı bile yok.

Bir de nisbî diyebileceğimiz iflas var. Allah’a imanlı gitmek ama bunun ayrıntısı var tabii; ‘Muhammedun Resûlullah’ diyecek, melekleri-kitapları-peygamberleri-kadere imanı ve ahirette dirileceğini kabul edecek. Bu esasları kabul ederek ahirete giden bir insan için de iflastan söz edebiliriz, nisbî iflas. Bunu önemsiyoruz; çünkü bu, 100 sermayenin 5’ini kaybetmek demek. Eğer bu kayıp noktasına dikkat edilmezse 5 kaybeden yarın 10, öbür gün 15 kaybedecek. Yani fare deliği bulmuş ve her gün bir dilim peynir kaçırıyor, sen de deliği kapatmıyorsun.

Bu nisbî iflas, ‘rahat edebilirsin, bir sorun yok’ anlamına gelmez. Tehlike ise bu da tehlike. Çünkü tam iflasla ahirete giden bir insan da belki başlangıçta nisbî iflas sahibiydi. Ahirette karşımıza iflas sorunu olarak çıkacak en büyük başlık da ibadetlerdir.

Bu ahiret iflasını aslında dünyadayken hazırlıyoruz biz.

Sabah namazına kalkmıyoruz; o gün kullanacağımız çeklerden biri imzalanmamış oluyor. **Biz bugün için namaz kılmıyoruz, romatizmalarımıza iyi gelsin diye filan değil. Benim namazım, orucum ve Allah için yaptığım her şey yarın içindir.**

İkinci önemli nokta ise haram işlemektir. İnşallah cennete hep beraber gideceğiz; gideceğimiz yerde şöyle bir kural var: Getirdiklerin artı ve eksi olarak tartılacak. Namazlar, sadakalar, tespihler, oruçlar, hayırlar toplanacak; diğer tarafa da negatifler konacak: Ağızdan çıkan kötü sözler, çalınıp çırpılanlar, vurma kırmalar, alkoller... neyi yasakladıysa Allah. Diyelim ki bir tarafta 1000 ton ibadet birikti, 1100 ton da günah diğer tarafta duruyor. 100 ton zarardayım. Bu cehenneme gitmek olarak sonuçlanacak.

Demek ki ahirette sermaye kaybının birinci boyutu, ibadet eksikliği. İkinci boyutu da ibadetleri değersiz duruma getirecek olan günahlardır. Aslında ibadetin değerine bir şey olmuyor ama teraziye konacağı için, diğer taraftaki günahlar ağır basınca namaz boşlukta kalmış oluyor.

Burada asıl önemli olan, insanın sosyal hayattan hesap vereceğidir.

Bunun gerçekten farkında değiliz gibi duruyor hocam.

Açarsak, Abese suresinden alıntılarla üç başlıkta toplayabiliriz bunu. Birincisi: Her insanın ahiretteki en büyük sermayesi anne-babasıdır. Korkunç bir sorun bu. Anne-babasından 'kaçacak' herkes.

Niye?

Çünkü Allah Teâlâ'nın kullarına gizli bir tuzağı yoktur. Çok net bir şekilde, 'ben ve anne-babanız' dedi Allah. İsrâ suresinde çok açıktır: "Anne-babanıza iyi davranacaksınız." Bakın, 'dövmeyeceksiniz' demiyor!

Ahirette namazdan, içki-kumar konularından sıyrıldıktan sonra karşımıza çıkacak en büyük ve ağır sorun, ana-baba sorunudur. Bir mümin, "elhamdülillah, sabah namazını kaçırmadım" demeli ve bu keşke hepimizin diyebildiği bir cümle olsa; tıpkı "elhamdülillah, annem ve babam beni doğurdıkları günkü gibi severek gittiler bu dünyadan" demesi gerektiği gibi. Tıpkı haccetmek ve cihat etmek hatta Kudüs'ü kurtarmak gibi önemli bir konudur ana-baba rızası almak.

Burada bir parantez de açabiliriz, özellikle henüz anne-baba olmamış kardeşlerimiz bunu duysunlar: Bekâra karı boşamak kolay olduğu gibi, insanın anne-babası gençken onu aramaya hiç muhtaç olmadıkları zamandayken ana-baba rızası kolaydır. Sen de eş ve çoluk-çocuk sahibi oluyorsun, yirmi yaşında olmuş oğlunu evlendireceksin, seksen yaşındaki baban karşına çıkıp "olmaz o düğün!" diyor. Her şey kararlaştırılmış, "olmaz, iptal edin" diyor. "E nasıl iptal edelim baba!" dediğin an barajı yıkıyorsun.

Allah, haklı-haksız ayırmıyor; hakkını gel benden al, diyor, babanla hesaplaşma. Anneler-babalar yaşlandıkça 'ticarî değer'leri de artar. Bir kere "Allah razı olsun" dese Kâbe'ye gitmiş gibi oluyorsun. Bir kere "canım yavrum, Allah sana huzur versin" dese Peygamber duası almış gibi oluyorsun. Ama o yaşta demiyorlar bunu!

Neden?

Çünkü değeri kadar risk taşıyor ki onun için değerli zaten. Çocuk yirmi yaşındayken anne, "aman içki içmesin yeter" diye bekliyordu, çocuk kırk yaşında olunca ayağının altında paspas olsun istiyor. Bu sebeple, anne-babaya iyi davranmak derken; "annemin bileziklerini çalıp evden kaçmadım, dolayısıyla üzmedim onu" diye düşünenler olayı basit düşünüyorlar. Bu tıpkı, sabah namazına kalkmak gibi zor bir şey.

Bu zamanda daha bir önemli bu mesele hocam. Çekirdek aile vesaire gibi dağılmalar söz konusu...

Zaten başta ne dedik: Ahiretten uzaklaşmamızın sebebi bugünkü modernleşmemizdir. "Babamın benim üzerimde hakkı yok" diyor, "ben onlara maaş bağlayıp hizmetçi de getirdim." Allah sana hizmetçi getir demedi, kapısında hizmetçi ol dedi. Hele bir kardeşimizi duymuş, çok duygulanmıştım: Annesi çok ağır hastayken ağlamış bir gün. Hanımı da "ağlama" demiş, "annemiz 90 yaşını buldu, hepimiz gideceğiz ahirete, hem bak bu yaşta namaz kılıyor salih kadın." Adam çok hoş bir cevap vermiş: "Ölürse ölsün, ben onu düşünmüyorum, annem ölürse ben nasıl yaşarım onu düşünüyorum!"

İşte bu evladın imtihanı çok kolay. Babasına da böyle davrandıysa yaşadı bu. Bu sözü dostların arasında, cenazelerde filan söylemek kolaydır; annenin çekilmez tavırlarına karşı sünger olmak zordur.

İstanbul'daki bir camide şu an imamlık yapan bir hoca efendiyi babası dövmüş bir gün. Baba şeker hastasıymış, şeker hastaları da biraz öfkeli olur. Dayak yiyince bizim imam ağlamış, bu ağlayınca babası da ağlamış ve "oğlum" demiş, "kusura bakma, sinirlendim de bir an kendime hâkim olamadım..." Ona ağlamıyorum baba, bu yaşta elin kıpkırmızı oldu da ona ağlıyorum diye cevap

vermiş. Çok hoş. Peygamber Efendimiz bu terbiyeyi verip gitmek istemiştir. Sabah namazına kalkmak budur.

Muhteşem bir şey.

Anne-babayı; namaz, oruç, hac, Kudüs, Mekke, Afrika'daki açlara yardım gibi görmedikçe ahirette iflastan kurtulmak mümkün değil. Hatta birisi Efendimiz'e geliyor ve "Ya Resûlallah, anam-babam öldü ve gömdüm onları, o haklardan kurtuldum mu?" diye sorunca "kurtuldun" demiyor Efendimiz: "Babanın dostları yok muydu, o dostlukları devam ettireceksin." Ölüncü namaz bile bitiyor ama baba-ana hakkı bitmiyor.

Annenin uzak şehirdeki bir arkadaşı vardı, arayıp nasıl olduğunu soracaksın ve anne hatırasını devam ettireceksin. Babanın hac arkadaşını gidip ziyaret edeceksin... Bu sadece Allah'ın dininde olabilen bir güzelliştir. Bir işkenceye de dönüşebilir; ama cihat sevabı var. Yap ve sevap kazan.

İkinci konumuz: Efendimiz Veda Hutbesi'nde, "eşlerinizi Allah'ın adını kullanarak ve emanet olarak aldınız, dikkat edin" buyuruyor. Ahirette, dünyada bize en yakın olanlar anne-babamızdır diye en çok onlardan sorumlu olduğumuz gibi aynı odayı ve yatağı paylaştığımız -kadın veya erkek- eşlerimiz de büyük sorunumuzdur. Bunun için Allah Teâlâ, Abese suresinin sonunda, "o gün eşler birbirlerinden kaçacaklar" buyuruyor. Çünkü en çok aldı-verdi onlar arasında.

Anne-baba birinci, eşler ikinci konu; nisbî iflas için. Üçüncüsü de kul hakkıdır. Biz bunu hep, "bu adam diğerinin tarlasını işgal etti" ya da "yetim hakkı yedi" diye yorumluyoruz. Kul hakkı, özellikle hak sahibinden gizlenebilecek ince olaylardır. Yarın hastanede ciddi bir işim var, doktor erken yatmamı söyledi. Üç genç, asker uğurluyorlar ama İstanbul fethedilmiş, sanki kıyamet kopuyor. Kim benim hakkımı koruyacak? Beni yaratan.

Görünen haklar kolay; ben senin tarlanı aldım, yirmi bin liraydı bedeli. Beş senedir de kullanıyorum ve kârı da belli. Ödeyeyim de helalleşelim mi? Helalleştik, bitti. Ama gıybet için nasıl helalleşeceksin? Onuru kaç para bir insanın?

Çoğu zaman haberi bile olmuyor karşı tarafın...

Zaten gıybet edebilen biri, helallik istemeyi akıl edebilecek biri değildir. Şu da yok: İnsanlar hacca gidiyorlar. Duyuyorlar ki, hak helalliği almazsan haccın, sende hakkı olana verilecek kıyamet günü. (Gerçi bu namaz vesaire ibadetler için de geçerli.) Adam gidiyor, yirmi senedir çaldığı çırpıtığına selam verip "Yahu kardeşim, yirmi senedir komşuyuz, biz hacca gidiyoruz, yemiş içmişizdir, helal et" diyor. Karşı taraf "ne demek abi, helal olsun" diyor ama onun o mahallede perişanlığına sebep olan, şahsiyetini rencide eden hikâyeyi bir anlatsa bırak helallik vermeyi, adam onu merdivenden aşağı atacak.

Toptan helalleşme gibi...

Çaktırmadan yaparım sanıyor. Melekler de anlamıyor sanıyor. Bu bir helallik değil. Helallığın avunması bu.

Ahirete namaz borcuyla gitsen, Allah'la karşı karşıya olursun ve o, Gafur ve Rahim'dir, bir gözyaşına affeder. Ama kul hakkıyla gittiğin zaman kanun şu: Ben karışmam diyor Allah. Kimsede de merhamet olmayacak orada. Bu konuyu defalarca düşünerek ahirete gitmek lazım.

Biz iyi insan ölçümü yaparken birinin namazına bakıyoruz, doğru. Ama insanlarla ilişkilerine bakarak karar vermek daha kârlı ve sağlıklı bir seçimdir.